

JOHN C. SWANSON

Otto Bauer külpolitikája és a Magyar Tanácsköztársaság

Az I. világháború vége a Habsburg-monarchia felbomlását és új közép-európai államok megalakulását eredményezte. 1918. október 30-án szociáldemokrata vezetésű ideiglenes kormány alakult Német-Ausztriában.¹ Az ideiglenes nemzetgyűlés hamarosan, november 12-én köztársasággá és a Német Köztársaság alkotórészekévé nyilvánította Német-Ausziát. 1919. február 16-án tartották az első választásokat, melyeket követően a szociáldemokraták és a keresztényszocialisok alakítottak koalíciót. A szociáldemokraták foglalták el a vezető posztokat: Karl Renner kancellár, Otto Bauer külügyminiszter, Julius Deutsch pedig hadügyminiszter lett.

Magyarországon október 31-e és november 1-je között gróf Károlyi Mihály vezetésével alakult független kormány. A később a Magyar Tanácsköztársaság centrumává váló kommunista pártot november 24-én alapították. Károlyi nehézségek árán 1919 márciusáig tudott hatalmon maradni. Március 20-án Vix alezredes, a szövetségesek katonai képviselője ultimátumot nyújtott át Károlynak, amely új és kedvezőtlenebb demarkációs vonalakat határozott meg a Magyar Köztársaság számára. Károlyi lemondott, és március 21-én létrehozták a Magyar Tanácsköztársaságot.

Az alábbi cikkben először Otto Bauer Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos külügyminiszteri tevékenységének rövid historiográfiai háttérét vázolom, majd Bauer Magyarországgal szembeni politikáját értelmezem, amit végül a helyzet kronológikus leírása követ.

Otto Bauer külügyminiszteri tevékenységének kérdésével (a posztot 1918 novemberétől 1919. július 26-ig töltötte be) csekély szakirodalom foglalkozik.² Bauer Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos politikája pedig még ennél is kisebb figyelmet keltett. Gábor Sándorné könyve, *Ausztria és a magyarországi Tanácsköztársaság*³, jelenti a kiindulópontot, de a téma historiográfiája három cikken nyugszik. A téma első és nagyon alapos tanulmányozása Alfred D. Low cikke, *The First Austrian Republic and Soviet Hungary*⁴, amely 1960–61-ben jelent meg. Low az Ausztria és a Tanácsköztársaság közötti kapcsolatokat összegezte az osztrák dokumentumok és a sajtó alapján. Szinai Miklós *Zur Geschichte der Beziehungen zwischen der Ungarischen Räterepublik und Österreich: Otto Bauers Brief an Béla Kun*⁵ című cikkében szintén megmutatta a témában való jártasságát. Szinai Low-val ellentétben sokkal inkább Bauernek a Tanácsköztársasággal kapcsolatos álláspontjára koncentrált. Szinai érvelése szerint Német-Ausztria bármelyik utat választhatta volna, csatlakozhatott volna akár a Nyugathoz, akár a forradalmi Kelethez. Bauer azonban elutasította a proletárdiktatúrát és helyette az Anschlusra összpontosította figyelmét. Szinai állítása szerint Bauer elutasította a forradalmat, de – különösen Kun Bélának írott június 16-i levelében – kifejezte Kunnal és a Tanácsköztársasággal való szolidaritását. Szinai szerint

Bauer hitt abban, hogy Német-Ausztriának és a Tanácsköztársaságnak közös érdeke az ellenforradalommal szembeni fellépés. A harmadik hasznos tanulmány Gábor Heléné⁶, amely bemutatja a magyar és az osztrák szocialisták és kommunisták közötti hasonlóságokat és eltéréseket.

Otto Bauernek külügyminiszterként elsődleges szándéka a helyzet megszilárdítása volt Német-Ausztriában azért, hogy végrehajthassa két fő törekvését: Német-Ausztria egyesítését Németországgal (Anschluss) és a szocializmus alapjainak megteremtését.⁷ Bauer szemében, ausztromarxistaként és politikusként egyaránt, a két cél gyakran átfedte egymást. De Német-Ausztria egyik célt sem valósíthatta meg az antant ellenállásával vagy bizonytalan belső helyzettel szemben.

Bauer Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos politikáját a bolsevik rendszer világos elutasítása mellett egyszersmind a Tanácsköztársasággal és Kun Bélával való szolidaritás kifejezése is jellemezte. Ez az álláspont tükrözte Bauer óhaját, hogy jobb kapcsolatokat teremtsen az antanttal, valamint megszilárdítsa a helyzetet Német-Ausztriában—ez volt a két előfeltétele átfogóbb célkitűzéseinek, az Anschlussnak és a szocializmusnak. A bolsevizmussal szembeni nyílt kiállás megnyugtatta a bolsevikfélő antantot. A szomszéd állammal való jó viszony célja pedig a belpolitikai helyzet lecsillapítása volt, valamint egy olyan kormányzati rendszer hallgatólagos támogatása a német-osztrák határon, amely erősíti Német-Ausztria manőverezési képességét az antanttal szemben.

A magyar tanácsrendszer léte egy másik feladatot is jelentett Bauer számára: milyen ideológiai választ adjon egy bolsevik államra. Auztromarxistaként Bauernek a bolsevikokkal azonos célja volt: a szocializmus, ugyanakkor marxizmusértelmezése szerint a bolsevizmus nem hozza létre a megfelelő szocialista rendszert Német-Ausztria számára. Bauer Magyarországgal kapcsolatos politikája a bolsevizmusra általában adott válaszának részét képezte. Ez világossá válik a Német-Ausztria és Magyarország közötti kapcsolatokról adott különböző elméleti magyarázataiban. Bauer Tanácsköztársaságot illető politikája a Német-Ausztria keleti szomszédjával való jobb kapcsolatok létrehozására irányuló őszinte vágyat is tükrözte, ezt az is mutatja, hogy Szovjet-Oroszország mellett Német-Ausztria volt az egyetlen állam, amely diplomáciai kapcsolatra lépett a Tanácsköztársasággal.

A Tanácsköztársaság 1919. március 21-én történt kikiáltását megelőzően tájékoztatták Bauert, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja és módszerei problémát jelentenek az új német-osztrák állam számára. Cnobloch báró, Német-Ausztria budapesti képviselője 1919. januárjában azt írta, hogy a bolsevizmus erősödésének és visszaszorításának kérdése áll a magyarországi politika, sajtó és a mindennapos viták előterében.⁸

Kun Béla közvetlenül a Magyar Tanácsköztársaság március 21-i létrehozását követően megpróbálta az európai proletariátust Magyarország példájának követésére bírni. Március 22-én Kun kiáltványt bocsátott ki, amelyben a világproletariátushoz fordult, kérve, „ne váljanak a magyar proletárforradalom hóhéraivá.” Érvelése szerint az egész magyar proletariátus „együttesen akarja megvívni az imperializmus ellen való küzdelmét az orosz szovjet-köztársasággal és a világ mindazon proletárjaival, akik fölismerték, hogy a nemzetközi imperializmus erőit legyőzni és a szocializmust megerő-

síteni nincs más út, mint a munkásság, katonaság és parasztság együttes forradalmi cselekvése.”⁹

Az Osztrák Munkástanácsok Legfelső Végrehajtó Bizottsága március 22-én rokonszenvvel, de nyílt elutasítással válaszolt a magyar kiáltványra.¹⁰ A Magyar Tanácsköztársaság azonnal kiáltványt intézett magához az osztrák munkásosztályhoz, amely szintén „udvarias, de hűvös fogadtatásra” talált.¹¹ A német-osztrák tanácsok részéről történt világos elutasítások után a felhívások propagandaprogrammá váltak. Bauer szerint, amikor Kun felismerte, hogy a német-osztrák szociáldemokraták nem kívánnak a kommunistákhoz csatlakozni, ahogy azt a magyar szociáldemokraták tették, Német-Ausztria elleni kampányba kezdett.¹²

Bauer Német-Ausztria budapesti képviselője, Cnobloch báró útján jól tájékozott volt a magyarországi helyzetről. Cnobloch áprilisban rámutatott, a magyar kormány legfőbb erőfeszítései arra irányulnak, hogy elvigye a kommunizmust szomszédaihoz, mindenekelőtt Német-Ausztriába. Azt írta, hogy a külföldi propaganda a magyar külpolitika egyetlen tevékenysége, és ez jelképezi a „rendszer logikus szükségleteit, mivel békés gazdasági és politikai kapcsolatok nem állhatnak fenn hosszú távon különböző államszerkezetek között...”¹³

Bauer nehéz helyzettel nézett szembe. Baráti viszonyt kívánt létrehozni a Magyar Tanácsköztársasággal, de nem akarta felrúgni az antant érdekeit a nyugati élelmiszer-szállítmányok elvesztésétől tartva. A jó viszonyba vetett reményét nehezítették a német-ausztriai bolsevik forradalom befolyásolására történő magyar próbálkozások. Bauer egyrészt az antant és a bolsevizmus közé szorult, másrészt egy olyan mozgalommal – a bolsevik mozgalommal – állt szemben, amely része volt a munkásmozgalom egészének, ugyanakkor nem jelenthetett megoldást Német-Ausztria számára. Röviddel a külügyminiszteri posztról való lemondása után kijelentette, hogy „a Magyarországhoz való viszony nem volt a legkönnyebb problémám.”¹⁴

Bauer első próbálkozása a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos politika meghatározására egy 1919. március 28-i sürgönybeszélgetés volt. Bauer megkérte Cnobloch bárót, keresse fel a külügyi népbiztost, Kun Bélát, és magyarázza meg neki, hogy Német-Ausztria a legjobb és legbarátibb szándékokkal viseltetik Magyarország iránt, és ezek a szándékok az aktuális helyzethez igazodnak. Bauer szerint Német-Ausztria tartózkodik a magyar belpolitikába való beavatkozástól, és cserében arra kérte Magyarországot, hogy az is tartózkodjék Német-Ausztria közvéleményének és belpolitikájának befolyásolásától. „A proletárdiktatúra létrehozását illetően Német-Ausztriában a magyarországitól teljesen eltérő feltételek állnak fenn.”¹⁵

Röviddel a magyarországi forradalom után Bauer nyilvánosságra hozta a német-ausztriai szovjet diktatúra lehetőségére adott válaszát és értékelését. A *Rätediktatur oder Demokratie?* című írás az *Arbeiter-Zeitung*, az osztrák szociáldemokraták lapjának sorozataként látott először napvilágot. A broszúra azzal a vitát kiváltó kérdéssel kezdődik, amellyel minden ország munkásai szembekerültek: „demokráciát vagy szovjet diktatúrát?” Bauer szerint most, hogy a demokrácia megvalósult, a munkásosztály egy része kétségbe vonta a demokrácia hatékonyságát. Ezt érthetőnek tartotta, mivel el kellett gondolkodniuk, hogy lehetséges-e túllépni a burzsoá társadalmi renden, miközben

burzsoá párttal kormányoznak szövetségben. A munkásosztály előtt felmerült a kérdés, vajon a „demokrácia régi eszméjét” helyettesíteni kell-e „a szovjet diktatúra új, orosz eszméjével.”¹⁶

Bauer, felismerve a munkásosztály demokráciával kapcsolatos kételyeinek jogosságát, megpróbált rámutatni, hogy bár a szocializmus volt a közös cél, a bolsevik út nem jelenthet Német-Ausztria számára is megoldást.

„A proletariátusnak mindenhol meg kell hódítania a hatalmat a kapitalizmus legyőzéséhez, de ugyanazon célt, melyet az egyik országban szovjet diktatúra formájában kell megvalósítani, más országokban demokratikus köztársaságként lehet és kell életre hívni vagy talán egy teljesen eltérő politikai formában.”¹⁷

Bauer további érvelése szerint egy szovjet diktatúra létrehozása Német-Ausztriában szövetséget jelentene Oroszországgal és hadüzenet küldését az antantnak, s ezzel az antantcsapatok invázióját és éhínséget. A cikksorozatot mindazonáltal szolidaritásának kifejezésével zárta. „Nem utasítjuk el a szovjet diktatúrát minden országra vagy minden időre nézve. Csak azt hisszük, hogy a szovjet diktatúra a mi országunkban, most, a jelenlegi hatalmi viszonyok mellett, jelenlegi gazdasági szükségleteink mellett nem a hatalomhoz vezető utat, sokkal inkább a katasztrófába vivő utat jelentené.”¹⁸

Április folyamán Német-Ausztria szociáldemokrata kormánya veszélybe került. Április 4-én Cnobloch telefonált, hogy tudomásra jutott, a német-osztrák haderő, a *Volkswehr* egy része tizennégy napon belül készen állhat egy osztrák kormány elleni puccskísérlet végrehajtására.¹⁹ Cnobloch április 6-án is telefonált, hogy megbízható forrásból tudomást szerzett egy tervről, amelynek célja visszacsempészni Német-Ausztriába 1600 fegyveres német-osztrákot, akik nemrégén indultak Bécsből Budapestre a Vörös Hadseregben szolgálni.²⁰

Április közepén Német-Ausztria belső békéje veszélybe került. Cnobloch báró április 13-án telefonált Bécsbe, mondván, Kun közvetlen környezetéből megtudta, április 16-ára kommunista puccsot terveznek Ausztriában. Egy másik – Bécsben az előzőt tíz perccel követően érkezett – telefonüzenetben Cnobloch értesítette a külügyminisztériumot, hogy a magyar honvédelmi minisztérium éppen benyújtotta tizenhárom köztisztviselő útlevelét, akik Bécsbe utazáshoz kívántak vízumot kapni. A benyújtottak között szerepelt Kun Béla, Pogány József, Böhm Vilmos és Weltner Jakab útlevele.²² Mintegy 6 órával később újabb hívás érkezett Cnoblochtól, aki két lehetséges indokot tudott arra, hogy miért érkezett ennyi kérés a magyar kormány Bécsbe utazni kívánó vezető embereitől. Az egyik lehetőség, amelyet Cnobloch személyesen hajlott elfogadni, az, hogy kommunista puccsot készítenek elő Német-Ausztriában, és a magyar párt vezetői részt kívánnak benne venni. A másik – kevésbé valószínű indok – szerint ezek az emberek az április 15-i választások eredményétől tartva menekültek.²³

Cnobloch figyelmeztetései megalapozottak voltak. Április 17-én tüntetés zajlott le az osztrák parlament előtt, amelynek során a parlament épületét megostromolták és felgyújtották. Bauer szerint „a kommunisták néhány száz éhes, tudatlan és kétségbeesett munkanélkülit és munkaképtelen embert rávettek a parlament megtámadására.”²⁴ A kirobbanó harcban hat embert megöltek és ötvenhatot súlyosan megsebesítettek. Schober rendőrfőnök

szerint „öt rendőrt és egy angol asszonyt öltek meg kommunista elemek.”²⁵ Azt követően azonban, hogy Julius Deutsch kivezényelte a Volkswehrt, a tüntetőket néhány óra alatt szétszórta és a lázadást elfojtották.

Az Ausztria és Magyarország közötti viszony továbbra is feszült maradt. Miután Magyarország a magyar ellenforradalom támogatásával vádolta Német-Ausztriát, Bauer 1919. április 23-án táviratot küldött Kun Bélának a budapesti német-osztrák követségen keresztül. A német-osztrák kormány nem tűrte, hogy bárki beleavatkozzon Magyarország belügyeibe, így Német-Ausztria ugyanezt várja el cserében.²⁶ Április 26-án Bauer újabb táviratot küldött Kunnak. Ismét azzal érvelt, hogy Német-Ausztria nem tűri meg a jelenlegi magyar kormányzat elleni ellenforradalmi machinációkat Német-Ausztriában. „A német-osztrák kormánynak mindig az volt és most is az a kívánsága, hogy a Magyarország és Német-Ausztria közötti baráti kapcsolatot fenntartsa és erősítse.” Bauer azt is felvetette, hogy a vádak, miszerint Német-Ausztria a magyarországi ellenforradalmi mozgalmat támogatja, és a budapesti német-osztrák követség segíti értéktárgyak kicsempészését Magyarországról, döntőbírótság elé vigyék.²⁷ Kun éles hangú levélben válaszolt Bauernek április 26-án a bécsi magyar követség közvetítésével. Ebben elfogadta Bauer ajánlatát, de azzal érvelt, hogy tőkés hatalmat nem ismerhetnek el döntőbíróságként, csak a III. Internacionálé fórumát fogadják el.²⁸

Cnobloch április 28-án tájékoztatta Bauert, hogy a magyar válasz formája és tartalma a kapcsolatok megszakítására irányuló provokáció. Egy vélte, továbbbi budapesti tevékenysége teljesen lehetetlenné vált.²⁹ Bauer rögtön táviratozott Cnoblochnak, jelezve, hogy távozása az adott pillanatban nem lenne tanácsos, mivel azt a látszatot keltené, hogy Német-Ausztria enged a magyar vádak nyomásának.³⁰

Május elején Cnobloch tájékoztatta Bauert, hogy a birtokában van egy május 1-jei kommunista puccs terveit részletező 1919. április 16-i keltezésű dokumentum. Az irat a „19. sz. parancs” címet viseli, és az önmagát a magyar külügyi titkárság helyettes vezetőjének nevező Felix Silberman írta alá. A dokumentum így szól:

„Ezennel elrendelem szerdáról csütörtökre, május 1-jére történően a *Volkswehr* teljes állománya és a *Stadtschutz* [városi rendőrség] irányítás alá vonását. Hajnali 1 és 5 óra között plakátokat kell kihelyezni mind a 21 kerületben, beleértve Kagrant és Jedlersee-t is, és az 1., 2., 3., 4., 5. sz. parancsokkal összhangban kell eljárni. A Landesgericht [tartományi bíróság] és a *Bezirksgericht* [kerületi bíróság] azonnal forradalmi törvényszékké alakítandók át.”³¹ Ennek a dokumentumnak a hátoldalán azonban megtalálható a kommunista párt központjától (Bécs, I. ker., Stubenring 2) származó április 30-i „20. sz. Parancs” is: „Ezen utasítás értelmében minden folyamatban lévő tevékenység későbbi értesítésig elhalasztásra kerül.”³² Ez az információ azt sejteti, hogy a magyar külügyminisztérium és az Osztrák Kommunista Párt között együttműködés folyt.

Számos történész számára Bettelheim Ernő személye szolgáltatja a magyar és német-osztrák kommunisták közötti kapcsolat bizonyítékát. A kérdéssel foglalkozó szakirodalom többsége egyetért abban, hogy Kun Béla küldte Bettelheimet Ausztriába.³³ Alfred Low szerint „1919 májusában Kun Béla egy bizonyos Dr. Bettelheimet küldte a Magyar Tanácsköztársaság képviselőjeként

Bécsbe.”³⁴ A legmeggyőzőbbnek azonban Szinai Miklós véleménye tűnik, aki tagadja ezt a feltételezést, mivel kutatásai során nem talált bizonyítékot ennek igazolására.³⁵

Az ideológiaiakon kívül gyakorlati okok is szóltak amellett, hogy Bauer és Német-Ausztria támogassa a Magyar Tanácsköztársaságot. 1919 márciusának végén Bauer Haupt bárótól, a svájci német-osztrák képviselőtől táviratot kapott, amely a magyarországi tanácsrendszer hallgatólagos támogatása mellett szóló indokokat tartalmazta. Haupt szerint a magyarországi események miatt fokozódott az antant nyugtalansága, és ez javította Német-Ausztria diplomáciai helyzetét: az antant kész volt engedményeket tenni, amennyiben a mozgalom nem terjed át Ausztriára.³⁶ Májusban Bauer is számba vette a fennálló magyar kormány támogatása mellett szóló indokokat. Május 27-én Bauer azt írta Cnoblochnak, hogy a német-osztrák kormánynak nem áll érdekében a tanácskormány korai bukása. „1) Esélyeink a nyugat-magyarországi kérdésben sokkal kedvezőbbek Szovjet-Magyarországgal szemben, mint egy ténylegesen antant-orientációjú kormány által irányított Magyarország esetén. 2) A szovjetkormány bukása megkönnyítené az antant számára, hogy egy Dunai Föderációba kényszerítsen bennünket, és ezáltal nemcsak időlegesen lehetetlenné tenné az Anschlusst, de a későbbiekben is megnehezítené ...3) A magyarországi szovjetkormány megbuktatása senkit sem segítene hatalomra, csak egy német-ausztriai ellenforradalmi mozgalmat, és felidézné a polgárháború veszélyét. ...A magyarországi szovjet diktatúra többé nem jelent veszélyt a német-osztrák kormány létére. ...A kommunista ár apad.”³⁷ Bauer a St. Germain-i német-osztrák delegációnak is írt május 27-én, jelezve, hogy – Thomas Cunninghame, bécsi brit képviselő szerint – az antant nem kíván békétárgyalásokat folytatni a magyar tanácskormánnyal.³⁸

Bauer – azon álláspontja ellenére, hogy a magyarországi szovjet diktatúra nem veszélyezteti a fennálló német-osztrák kormány létét –, továbbra is puccskísérletek terveiről kapott információkat. 1919. június 8-án Bauer magánlevelet küldött Karl Rennernek St. Germain-be, tájékoztatva őt a közép-európai helyzetről. Bauer szerint a kommunista mozgalom erősödött és kommunisták államcsínyre készültek, egy Bécsújhely elleni magyar támadás esetleges támogatása mellett. Bauer arról is tájékoztatta Rennert, hogy Cunninghame megkérdezte, mit készülnek tenni, amennyiben Német-Ausztria számára elkerülhetetlenné válik a szovjet diktatúra. Cunninghame javasolta, hogy a szociáldemokraták is vegyenek benne részt, máskülönben egy a budapestihez hasonló örültekháza jön létre. „Azt mondtam [ti. Bauer], hogy erre nem vagyok hajlandó, mert összeegyeztethetetlen meggyőződésemmel.”³⁹

Bauer a Magyar Tanácsköztársaságra, valamint általában a bolsevizmusra adott válaszának talán legjobb példája Kun Bélához írott 1919. június 16-i válaszlevele.⁴⁰ Bauer ebben azt írta, szívesen megismerkedne Kunnal, hogy egy történelmileg döntő pillanatban tanácskozhasson vele. Ám Bauer szerint a találkozó nem maradhatna titokban, és végül az antant a Berlin és Bécs, Budapest és Moszkva közötti állítólagos konspiráció bizonyítékeként használná fel. Úgy Bauer sajnálattal elutasította Kun javaslatát kettejük találkozására vonatkozóan, de megígérte barátja, Robert Dannenberg elküldését Kunhoz.

Bauer levelét Német-Ausztria belső helyzetének vázolásával folytatta, megmagyarázva, hogy miért nem lehetséges Német-Ausztria jelenlegi időszakában a proletárdiktatúra.

“1) Német-Ausztria nem állam, hanem tartományok nagyon laza hal-maza...; társadalmilag teljesen különböznek Béctől, gyűlölik Bécsset, és nap mint nap eljátszanak a gondolattal, hogy elszakadnak attól a fővárostól, amelyben a munkásosztály ereje rejlik, és amely megfosztja őket élelmüktől. A munkások ereje a tartományokban, ahol kevés város van, semmiképpen nem elegendő ezen centrifugális tendenciák legyőzésére. Annál is kevésbé, mivel még a munkásosztály is hajlik az élelmiszer-főlöslég Bécsbe szállításának meg-akadályozására és a partikuláris tendenciák hatása alá kerülésre. ...Ezért a szov-jet diktatúra kikiáltása minden valószínűség szerint a túlnyomóan paraszti lakosságú, ezért klerikális-agrár jellegű tartományok Béctől való azonnali elszakadásához vezetne... a proletárkormány hatalma Bécsre, a bécsűjhelyi és felső-stájerországi ipari körzetekre korlátozódna, így ennek a területnek az ellátása szó szerint lehetetlenné válna, és az éhség súlya alatt a diktatúra pillanatok alatt összeomlana.

2) Bécs és az ipari körzetek élelmezése az antanttól jövő importtól függ. Az antant azonban ezt egyszerűen leállítaná, mivel a bolsevik Német-Ausztriát túlzott kockázatnak tartaná. Az élelmiszer-behozatal pusztá leállításá szörnyű éhínséghez vezetne. Ezzel egyidejűleg a csehszlovák és lengyel szén importja is megszűnne, a gáz- és elektromos műveket és minden gyárat be kellene azonnal zárni. Néhány nap múlva a lakások és konyhák is szén nélkül maradnának. Az éhhaláltól szó szerint fenyegetett tömegek fellázadnának a diktatúra ellen.

3) Az antanttal szembeni katonai helyzetünk teljesen eltér Magyaror-szágtól. Az antant nem nyugodhatna bele, hogy Bécsen keresztül el van vágva Csehszlovákiától és Lengyelországtól, mivel így teljes hatalmi struk-túrája összeomlana. Az antant szemszögéből Bécs összehasonlíthatatlanul fontosabb poszt mint Budapest. Továbbá, az antant sokkal könnyebben verné le Ausztriát, mint Magyarországot. Nem hagyna nekünk időt Vörös Hadsereg szervezésére, hanem előbb elfoglalna bennünket... Katonailag ez nagyon könnyű lenne.”⁴¹

Annak ellenére, hogy Bauer az adott fázisban teljesen elutasította a szovjet diktatúrát Német-Ausztriában, tudatni akarta Kunnal, hogy a szoli-daritás nevében támogatja. Bauer közölte vele, hogy „Német-Ausztria köte-lessége a proletariátus erejének és erőforrásainak megőrzése, amíg az esemé-nyek további sora nem teszi egy határozott vállalkozás esélyeit kedvezőbbé.” Bauer tájékoztatta Kunt, hogy a magyarországi ellenforradalom győzelme a legnagyobb veszélyt jelentené Német-Ausztriára, míg az ellenforradalom győ-zelme Német-Ausztriában ezt magát tenné az antant Magyarország elleni támadásának bázisává. „A két ország sorsa közötti kapcsolat az érdekek messzemenő szolidaritását hozza létre köztünk, minden nézet- és a taktikai különbség ellenére, melyek véleményem szerint a gazdasági és katonai helyzet eltéréseiből erednek.”

A levél lényege azoknak a „tényeknek” a bemutatása, amelyek miatt Német-Ausztria nem fogadhatja el a proletárdiktatúra megteremtését. A levél elején azonban Bauer megemlíti, hogy a proletárdiktatúra a jelenlegi

szakaszban nem lehetséges, és hasonló ideológiai megjegyzéssel zárja a levelet. „Ég gondolom, hogy a világforradalom első vagy második szakaszában vagyunk; a világforradalmat sokkal kevésbé lineárisnak, jobban elhúzódnak, bonyolultabbnak, összetettebbnek [és] komplexebbnek tartom az idő és hely függvényében, mint ahogy azt legtöbb közeli barátja teszi, és ebben rejlik taktikai véleménykülönbségünk gyökere.”⁴²

Júniusban a Német-Ausztria elleni magyar támadással párosuló bolsevik puccs lehetősége is nagyon valószínűnek látszott. Bauer a külügyminisztériumon keresztül június 20-i keltezésű jelentést kapott, amelyben Seiller főhadnagy beszámolt arról, hogy – budapesti parancsokat követve – a magyar követségen cselekvési tervet dolgoztak ki egy ülés alkalmával a közeljövőre. A Magyar Tanácsköztársaság úgy határozott, hogy időlegesen felfüggeszti Pozsony elleni hadműveleti tervét, és helyette egy Bécsen belüli és kívüli együttes akció révén végrehajtandó bolsevik államcsínykísérletről született döntés. Seiller azt is jelentette, hogy a következő néhány napon belül felvidéki magyar csapatokat vonnak össze a német-osztrák határon, és június 24-e és 26-a között hasonló lépést tesznek Feldbach (Stájerország), Bécsújhely és Bruck an der Mur, majd végül Bécs ellen. A katonai támadással egyidőben új kommunista puccskísérletre kerül sor Bécsben. Seiller szerint Cunninghame úgy vélte, hogy az információkat rendkívül komolyan kell venni.⁴³

Bauer június végi Magyarországgal kapcsolatos álláspontjába bepillantást engednek a belgrádi német-osztrák követnek küldött 1919. június 21-i utasításai is. „Átmenetileg, amíg kaotikus viszonyok uralkodnak Magyarországon, és ez az ország nem válhat külpolitikánk aktív előőrsévé, Magyarország felelőssége a Szerbiával való konfliktusban mindig újra hangsúlyozható és szembeállítható az ausztriai német körök álláspontjával.”⁴⁴ Ez azonban időleges politika volt csak, mivel Bauer felismerte, hogy ha egy működőképes rendszer szilárdul meg Magyarországon, új álláspontot kell majd kialakítania.

Talán a Magyar Tanácsköztársaságon belüli reménytelen helyzetet felismerve, a Komintern július 21-ére világméretű általános sztrájkra szólított fel. Német-Ausztria Kommunista Pártja az „El a kezekkel Oroszországtól és Magyarországtól!” jelszóval a július 21-i, hétfői általános sztrájkhoz való csatlakozás mellett döntött. A német-osztrák nagygyűlés 20-ára történő előrehozására való kísérletek ellenére az 1919. július 21-ei volt Bécs történetének leghevesebb tömeggyűlése.⁴⁵ A nagygyűlés szónoklatai változatos véleményeket fejtettek ki: a kommunisták az Oroszországgal és Magyarországgal való szolidaritásról beszéltek; a szociáldemokraták a győztes hatalmakat támadták; Otto Bauer pedig a St. Germain-i békefeltételek ellen tiltakozott.⁴⁶ Szintén július 21-én foglalta el új bécsi követi posztját Böhm Vilmos.⁴⁷

A Bauer által július 21-én tapasztalt ellentmondásokat – Magyarország német-osztrák munkásokhoz fordulása, illetve Böhm kinevezése egy új orientáció lehetséges jeleként – tovább növelte egy, a budapesti német-osztrák követségtől érkező 1919. július 21-i keltezésű távirat. „Bizonyos személyek azt állítják, hogy Kun elveszettnek tartja játszmáját, és a külső fegyveres erő általi bukást kedvezőbbnek tartaná, mint a rendszer működőképtelenségét demonstráló belpolitikai összeomlást.”⁴⁸

Amikor Bauer július végén távozott a külügyminisztériumból, a Magyar Tanácsköztársaság jövője még bizonytalan volt; tárgyalásokba kezdtek

Kun békés felváltásáról egy szociáldemokrata kormánnyal. Az antant egy része a bolsevikok erőszakos megbuktatását követelte, miközben a magyar kommunisták Európa többi részének a szolidaritását kérték. Karl Rennerhez küldött 1919. július 26-i utasításaiban Bauer megpróbált középuton maradni. Arra utasította Rennert, kerüljön minden szükségtelen konfliktust Magyarországgal, ne hozzon létre kapcsolatot a szegedi kormánnyal; ha szükséges, legyen felkészülve az antant és Magyarország közötti közvetítésre, és óvatos hangnemben folytassa a gazdasági vitákat Magyarországgal.⁴⁹

Kun Béla még július végén is kitartott a német-ausztriai tanácsköztársaság létrehozása és a Magyar Tanácsköztársaság tartós sikere mellett. Böhm Vilmos szerint Kun július 31-én kijelentette, „hogya a légkör Budapesten és a csapatok között sohasem volt olyan lelkes, mint éppen most. Kiváló a helyzetünk a fronton... a győzelem egyáltalán nem kétséges.”⁵⁰ Az állítás ellenére augusztus 1-jén a pártvezetés és a kormány közös ülésén egyhangúlag elfogadták a javaslatot, hogy a hatalmat egy új kormánynak adják át.

Körülbelül egy évvel a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása és nyolc hónappal annak bukása után Bauer ismét kísérletet tett arra, hogy a bolsevizmussal elméleti kiegyezésre jusson. A *Bolschewismus oder Sozialdemokratie* című brosúrában az 1919 márciusában a *Rätediktatur oder Demokratie?*-ban tett megállapításokhoz hasonlókra jutott; az emberek két utat láttak a szocializmus elérésére, a demokráciát vagy a bolsevizmust; és bár különbség volt Német-Ausztria és Ország között, Oroszország megérdemelte szolidaritásunkat. Érvelése szerint a demokráciába vetett hitet szétzúzták. „A demokráciáról, amelynek nevében az antant a Hohenzollernek és Habsburgok katonai monarchiája elleni háborúját vívta, a versailles-i és St. Germain-i megalázó szerződések lerántották az álarcot.”⁵¹ Oroszország példája új utat mutatott a proletáriátusnak céljához; a nyugat- és közép-európai munkásosztály kettészakadt a szovjet diktatúra és a demokrácia, a szociáldemokraták és a kommunisták között.

Bauer szerint a kérdés – a bolsevizmus-e a proletárforradalom egyedüli útja? – csak a szóban forgó ország speciális feltételeinek vizsgálatával válaszolható meg. Fenntartotta véleményét, hogy Oroszország despotikus szocializmusa a kultúra oroszországi hiányának terméke. Az iparosodott nyugaton a proletáriátus uralma a tömegek, a nép túlnyomó többségének uralmává fog válni, és a többség uralmának törvényes formája a demokrácia.⁵² Bauer szerint Németország az orosz bolsevizmus és az angol ipari demokrácia között állt, Németországnak és Német-Ausztriának olyan szocializmust kellett létrehoznia, „melynek bázisa a szabadság utáni vágy, forrása a tömegek függetlensége, és célja minden dolgozó ember autonómiája.”⁵³ Bauer fenntartotta, hogy bár Oroszországnak és Németországnak közös a célja, harci módszereiknek el kell térniük.

Bauer Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos politikája a bolsevik kormányzati rendszer elvetése, valamint a szolidaritás kifejezése volt. Ezt a politikát Bauer fő céljainak, az Anschlusznak és a szocializmusnak a fényében kell szemlélünk. Szilárd belpolitikai helyzetre volt szükség mindkét célkitűzés megvalósításához. Mivel a Tanácsköztársaság gyakran okozott kaotikus helyzetet Német-Ausztria számára, a helyzetet lecsendesítő politikára volt szükség Magyarországgal szemben. Bauer azonban azt is felismerte, hogy egy

bolsevik szomszéd erősítheti Német-Ausztria antanttal szembeni helyzetét. A Tanácsköztársasággal kapcsolatos politikája tehát, mint bemutattuk, mind gyakorlati, mind ideológiai okokban gyökereztek.

Jegyzetek

1. A Német-Ausztria és Ausztria neveket felcserélhetően használom. A Német-Ausztria nevet választotta az új köztársaság nemzetállami megjelölésként és a soknemzetiségű Habsburg-birodalomtól való megkülönböztetésre, de a békekonferencián a nevet Ausztriára változtatták.
2. Lásd Kerekes Lajos: Zur Aussenpolitik Otto Bauers 1918/1919: Die Alternative zwischen Anschlusspolitik und Donaukonföderation. Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 1974. vol. 22.; uő: Von St. Germain bis Genf: Österreich und seine Nachbarn. Bp. 1979., különösen az első fejezet; Garamvölgyi Judit: Otto Bauer zwischen Innen- und Aussenpolitik. In: Politik und Gesellschaft. Hrsg. Ackerl, Isabella–Hummelberger, Walter–Mommson, Hans. Wien, 1981. [továbbiakban: Garamvölgyi]; Haas, Hanns: Otto Bauer als Aussenpolitiker. In: Otto Bauer (1881-1938): Theorie und Praxis. Hrsg. Fröschel, Erich–Zoitl, Helge. Wien, 1985. [továbbiakban: Haas]; John C. Swanson: Otto Bauer as Foreign Minister. M.A. Thesis. University of Minnesota, 1991.
3. Gábor Sándorné: Ausztria és a magyarországi Tanácsköztársaság. Bp., 1969.
4. Low, Alfred D.: The First Austrian Republic and Soviet Hungary. Journal of East European Affairs, 1960-1961. vol. 20. [továbbiakban: Low]
5. Szinai, Miklós: Zur Geschichte der Beziehungen zwischen der Ungarischen Räterepublik und Österreich: Otto Bauers Brief an Béla Kun. Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae, 1972. vol. XVII.
6. Gábor, Helén: The Hungarian Revolutions and Austria. In: Revolutions and Interventions in Hungary and its Neighbour States, 1918-1919. Ed. Peter Pastor. Boulder Social Science Monographs, 1988.
7. Hanns Haas hasonlóan érvel. Szerinte Bauer külpolitikája két célt követett: a polgári demokratikus rendszer megszilárdításához szükséges áruk megszerzését és az Anschluss végrehajtását vagy legalábbis előkészítését. Haas, 139.
8. Österreichisches Staatsarchiv (Archiv der Republik), Neues Politisches Archiv (NPA), K. 794. 416-417, 1919. január 14.
9. A kiáltvány a Népszava 1919. március 23-i számában jelent meg.
10. A válasz megjelent: Arbeiter-Zeitung, 1919. március 23. Szintén idézi Hautman, Hans: Geschichte die Rätebewegung in Österreich 1918-1924. Wien–Zürich, 1985. 306.
11. Low, 179.
12. Bauer, Otto: The Austrian Revolution. New York, 1925, reprint 1970. 103. [továbbiakban: Bauer 1925]
13. NPA, K. 789. 34-37, 1919. április 4.
14. Bauer, Otto: Acht Monate auswärtiger Politik. In: Otto Bauer Werkausgabe. 2. kötet. 196. [továbbiakban: OBW II.]
15. NPA Präsidium, K. 234. 346, 1919. március 28.
16. Bauer, Otto: Räterediktatur oder Demokratie? Wien, 1919. [továbbiakban: Bauer 1919] In: OBW II. 135.
17. Bauer 1919. In: OBW II. 138.

18. Bauer 1919. In: OBW II. 151.
19. NPA Präs. K. 234. 293, 1919. április 4.
20. NPA, K. 789. 30, 1919. április 6.
21. NPA Präs. K. 234. 297, 1919. április 13.
22. NPA Präs. K. 234. 298, 1919. április 13.
23. NPA Präs. K. 234. 299, 1919. április 13.
24. Bauer 1925. 105.
25. NPA Präs. K. 3. 520-531, 1919. június 9.
26. NPA, K. 788. 25-28, 1919. április 23.
27. NPA, K. 788. 42-43, 1919. április 26.
28. NPA, K. 788. 37-39, 1919. április 26.
29. NPA, K. 788. 51, 1919. április 28.
30. NPA, K. 788. 49, keltezés nélkül.
31. NPA, K. 789. 68-71, 1919. május 3.
32. NPA, K. 789. 68-71, 1919. május 3.
33. Lásd Szinai: Otto Bauer and Béla Kun. In: Otto Bauer (1881-1938): Theorie und Praxis. Wien, 1985. 22. 2. sz. jegyzet. [továbbiakban: Szinai 1985]
34. Low, 187.
35. Szinai 1985. 13. Lásd még Böhm, Wilhelm: Im Kreuzfeuer zweier Revolutionen. München, 1924. 499. [továbbiakban: Böhm]
36. NPA Präs. K. 234. 346, 1919. március 28.
37. NPA Präs. K. 234. 350 és 354, 1919. május 27.
38. NPA Präs. K. 233. 367-368, 1919. május 27.
39. NPA Präs. K. 233. 587-593, 1919. június 8.
40. NPA Präs. K. 234. 393-408, 1919. június 16. Lásd még a levelet: OBW IX. 1056-1061.
41. Egy antant megszállás lehetősége nem annyira távoli. „A [bécsi] svájci követséget teljesen elárastották a látogatók és írott kérvények, nemcsak élelmiszert követelve, hanem Bécs antant csapatok általi megszállását is.” Lásd Garamvölgyi 32, különösen a 38. sz. jegyzet. Garamvölgyi információja Bourcart's bécsi svájci képviselő politikai jelentéseiből származik.
42. Az idézett levelet közli OBW IX. 1061.
43. NPA, K. 789. 1255, 1919. június 20.
44. NPA, K. 283. 121-126, 1919. június 21.
45. Hautmann, Hans: Die Solidaritätsaktion der österreichischen Arbeiter für Sowjetrussland und Räteungarn vom 21. Juli 1919: Eine Episode aus der Geschichte der Arbeiterrates. In: Politik und Gesellschaft. Hrsg. Ackerl, Isabella-Hummelberger, Walter-Mommsen, Hans. Wien, 1981. 61. [továbbiakban: Hautmann 1981]
46. Hautmann 1981, 62.
47. Böhm, 498.
48. NPA, K. 794. 550, 1919. július 21.

- 49. NPA Präs. K. 233. 449-450, 1919. július 26.
- 50. Böhm, 507.
- 51. Bauer, Otto: Bolschewismus oder Sozialdemokratie? Wien, 1920. In: OBW II. 226. [továbbiakban: Bauer 1920]
- 52. Bauer 1920. 301.
- 53. Bauer 1920. 356.

JOHN C. SWANSON

*Die Außenpolitik Otto Bauers der Ungarischen Räterepublik
gegenüber*

Zur Zeit der Ungarischen Räterepublik, 21. März 1919 bis 1. August 1919, wurde die Außenpolitik der neuen Republik Deutsch-Österreich hauptsächlich von Otto Bauer geleitet. Diese Studie, die auf österreichischen Archivquellen basiert, untersucht den Standpunkt Otto Bauers der Ungarischen Räterepublik gegenüber. Sie beginnt mit einer kurzen Zusammenfassung von Otto Bauers historiographischer Bewertung als Außenminister und seiner Politik Räteungarn gegenüber. Danach folgt eine Untersuchung der Ungarn-Politik Bauers und eine chronologische Beschreibung der Situation.

Als Außenminister war Otto Bauers erstes Ziel die Stabilisierung der Lage in Deutsch-Österreich, um seine zwei Hauptziele durchzuführen: Deutsch-Österreichs Anschluß an Deutschland und die Erschaffung der Basis für den Sozialismus. Für Bauer, der Austra-Marxist und Politiker, hatten diese Zielsetzungen viele Gemeinsamkeiten. Um diese Ideen durchzuführen, durfte sich Deutsch-Österreich keiner Opposition von der Entente oder eben einer unsicheren Lage im eigenen Lande gegenübersehen.

Der erste Versuch Bauers, seine Politik Räteungarn gegenüber zu definieren, war ein Telegramm an den deutsch-österreichischen Vertreter in Budapest vom 28. März 1919. Bauer ersuchte den Vertreter, Baron Cnobloch, Béla Kun, den Volkskommissar für auswärtige Angelegenheiten zu besuchen und ihm zu erklären, daß Deutsch-Österreich die besten und freundschaftlichsten Absichten Ungarn gegenüber habe und daß diese Absichten auch für Räteungarn gelten würden.

Es gab andere, unterschiedliche Versuche der Kommunikation zwischen Bauer und Kun sowie Zeichen der Absicht Ungarns, die Erschaffung einer Räterepublik in Deutsch-Österreich zu beeinflussen. Das beste Beispiel für die Reaktion Bauers Räteungarn gegenüber, und dem Bolschewismus im allgemeinen, ist sein Brief an Béla Kun vom 16. Juni 1919. Dieser Brief ist eine fundierte Beschreibung der inneren Lage in Deutsch-Österreich, um zu demonstrieren, warum die Diktatur des Proletariats für die gegenwärtige historische Phase in Deutsch-Österreich unmöglich war. Bauers Brief zeigte aber auch Solidarität mit Kun.

Bauers stillschweigende Unterstützung Räteungarns war ein ehrlicher

Versuch, mit dem Land gute Beziehungen aufzunehmen. Außer Sowjetrußland war Deutsch-Österreich der einzige Staat, der diplomatische Kontakte mit der ungarischen Räteregierung aufnahm. Dies zeigte auch Bauers Plan, die Position Deutsch-Österreichs der Entente gegenüber zu stärken. Bauer verstand, daß Deutsch-Österreichs Chancen bezüglich der westungarischen Frage günstiger wären, wenn Ungarn bolschewistisch bliebe. Es war ihm klar, daß es ohne einen sowjetischen Nachbarn für die Entente leichter wäre, Deutsch-Österreich in eine Donau-Föderation zu zwingen. Er glaubte, daß dadurch eine gegenrevolutionäre Bewegung in Deutsch-Österreich an die Macht kommen könnte.

Die Politik Bauers Räteungarn gegenüber war eine klare Ablehnung des bolschewistischen Systems, aber sie war auch ein Zeichen von Solidarität mit Räteungarn und Béla Kun. Diese Position widerspiegelte sowohl den Wunsch Bauers nach besseren Beziehungen mit der Entente als auch die Situation in Deutsch-Österreich zu stabilisieren: zwei Vorbedingungen für seine Politik von Anschluß und Sozialismus.

JOHN C. SWANSON

Otto Bauer's Foreign Policy Regarding the Hungarian Soviet Republic

During the time of the Soviet Republic in Hungary, 21 March 1919 to 1 August 1919, the foreign policy of the new German-Austrian Republic was led mostly by Otto Bauer. This study, which is based on Austrian documents, examines Otto Bauer's position regarding the neighbouring Soviet Republic. It begins with a short historiographical background of the subject Otto Bauer as Foreign Minister and his policy regarding Soviet Hungary. This is followed by an examination of Bauer's policy vis-a-vis Hungary and a chronological description of the situation.

As Foreign Minister Otto Bauer's first objective was to stabilize the situation in German-Austria in order to carry out his two main goals: uniting German-Austria with Germany (Anschluss) and building the foundation for socialism. For Bauer, the Austro-Marxist as well as the politician, these two goals often overlapped. In order to carry out these two goals German-Austria could not be faced with opposition from the Entente or an unstable situation at home.

Bauer's first attempt to define a policy regarding the Hungarian Soviet Republic was a telegram conversation with the German-Austrian representative in Budapest from 28 March 1919. Bauer asked the representative, Baron Cnobloch, to visit the Peoples Commissar for Foreign Affairs, Béla Kun, and to explain to him that German-Austria had the best and friendliest intentions regarding Hungary, and to that these intentions also applied the Soviet Republic.

There were other various attempts at communication between Bauer

and Kun as well as signs of Soviet Hungary's desire to influence the creation of a Soviet Republic in German-Austria. The best example of Bauer's reaction to Soviet Hungary, and to Bolshevism in general, is Bauer's letter to Béla Kun from 16 June 1919. This letter is a thorough description of the domestic situation in German-Austria in order to demonstrate why the dictatorship of the proletariat was impossible for the current historical phase of German-Austria. Yet, Bauer's letter also expressed solidarity with Kun.

Bauer's tacit support of Soviet Hungary was an honest attempt to establish good relations. Besides Soviet Russia, German-Austria was the only state that established diplomatic relations with the Hungarian Soviet regime. Yet, this also represented Bauer's plan to strengthen German-Austria's jockeying power vis-a-vis the Entente. Bauer understood that German-Austria's chances in the question of Western Hungary would be more favorable if Hungary remained Bolshevik. He realized that the absence of a Soviet neighbour could make it easier for the Entente to force German-Austria into a Danubian Federation. He believed that it would also bring to power a counter-revolutionary movement in German-Austria.

Bauer's policy regarding the Hungarian Soviet Republic was a clear rejection of the Bolshevik system, but it was also a show of solidarity with Soviet Hungary and Béla Kun. This position reflected Bauer's desire to create better relations with the Entente as well as to stabilize the situation in German-Austria – two prerequisites for his larger policies of Anschluss and socialism.